

KNARDRUP †KLOSTERKIRKE

GANLØSE SOGN

Knardrupgård var i 11- og 1200'rne i Hvideslægtens besiddelse. Den ejedes bl.a. af Bjernede kirkes bygherre, stormanden Sune Ebbesen († 1186), som undertiden kaldes »til Knardrup«¹. Efter ham gik gården i arv til sønnen Ebbe Sunesen († 1208), men efter mordet på Erik Klipping 1286 kom gården til kronen som forbrudt². Knardrup var derefter kongsgård (1308³ udstedte Erik Menved således sit gavebrev til Æbelholt kloster her), indtil Kristoffer II. 1326 omdannede den til et cistercienserkloster (»conventus regalis in curie«), viet Vor Frue⁴, jfr. segl. Det blev en datterstiftelse af Sorø, hvorfra der hentedes 40 munke⁵. Påfølgende Mikkelsdag blev klosteret imidlertid overfaldet af junker Barnum Eriksen, der forjog abbed og munke og tog klosteret i besiddelse, så paven 1329 måtte pålægge abbeden i Cismar, cantoren og skatmesteren i Lybæk at sørge for, at klosteret genoprettedes⁶. Under de opløste tilstande i landet var det dog vanskeligt at udrette noget. Først 1343 blev der atter udsendt munke fra Sorø⁷, hvortil Knardrupmunkene synes at have søgt tilflugt, og endnu 1403 ønskede klosteret pavelig bekræftelse på stiftelsen, hvorfor paven pålagde Roskildebispen efter fornoden undersøgelse at drage omsorg herfor⁸. Klosteret, som aldrig kom til at høre til de store, det kaldes »landkloster«, synes ikke udadtil at have haft videre betydning⁹. Karakteristisk nok erhvervede klosteret ikke patronatsret over kirker i omegnen, ikke engang nabokirken Ganløse (p. 2449).

Ved reformationen overtoges klosteret af kronen, men allerede 1539 fik Københavns Universitet det overdraget¹⁰. Efter at kronen 1561 havde generhvervet Knardrup¹¹, blev bygningerne revet ned.

Beliggenhed. Nordligst på en langstrakt holm omgivet af nu udtørrede lavninger ligger landsbyen Knardrup og lidt nordvest for denne Knardrupgård, der i sin nuværende form afløser en firefløjet landejendom fra 1800'rne, som brændte 1957¹². »Kongsgårdsklosterets« beliggenhed ved Knardrupgård havde længe været kendt, da Nationalmuseet 1919 og 1930 på ejerens foranledning foretog et par mindre undersøgelser: dels på skråningen mellem gårdens nordre længe og den næsten udtørrede kirkesø, dels øst for gården. 1936—40 blev der til Vilh. Lorenzens værk om de danske cistercienserklostres historie gennemført en række sonderinger omkring gården (jfr. fig. 1) under ledelse af arkitekt Charles Christensen¹³.

Kirke ældre end klosterstiftelsen? I pavebrevet 1403⁴ nævnes kirkesøen som en af de besiddelser Kristoffer II. havde overdraget klosterstiftelsen i kongsgården. Hvis navnet går tilbage til tidspunktet for klosterets grundlæggelse, er det sandsynligt, at der allerede forinden har været en kirke nær kongsgården. Blandt de omkring Knardrupgård gjorde ruinfund er der eet, som kan

tænkes at hidrøre fra en kirke ældre end klosterstiftelsen; det gælder de kampestensfundamenter med rester af teglstensmurværk, der ligger omkring den på planen markerede bygning »H«. Et indicium for at der er tale om en kirkebygning er fundet af skeletter på arealet syd for¹⁴.

Klosterkirken. Det eneste direkte, litterære vidnesbyrd om en klosterkirke er fra 1549¹⁵, da der i Universitetets regnskaber blandt flere bygningsudgifter til klosteret nævnes »det lille kammer op til kirken«. I samme regnskab omtales abbedens kammer, kapitelsstuen og det store kammer, som man går op ad »vindelstenen«. Endvidere skal nævnes, at Christoph snedker 1544¹⁶ satte spær på »omgangen«, muligvis korsgangen i klostergården. Disse oplysninger vidner om, at der 1549 har stået et klosteranlæg, bestående af en kirke og i hvert fald endnu en længe med flere rum. Denne må ud fra de nævnte lokaliteter have været klosterets østfløj, der antagelig som ved andre cistercienserklostre var i to etager. Det lille kammer op til kirken kan da have været sakristiet, hvorefter fulgte kapitelsstuen, mens abbedens kammer har ligget over sakristiet og i tilslutning til munkenes sovesal (det store kammer?), hvortil man kom ad vindeltrappen. Denne kan fornedet have haft adgang fra den 1544 omtalte omgang. Hvis klosteret blev færdigudbygget inden reformationen, har det antagelig bestået af ialt fire fløje omkring en nogenlunde kvadratisk fratergård.

Vilh. Lorenzen tolkede murrester nord for gårdens nordre længe (»D«) som levn af klosterkirken, der syntes at indgå i et klosteranlæg, som først havde haft fratergård nord for kirken, senere afløst af en syd for liggende. »Kirken« er det afgørende led i tolkningen af de bygningslevn man fremdrog omkring Knardrupgård, og et vigtigt indicium for rigtigheden i at lokalisere klosterkirken til det omtalte sted sås i et løsfund, en fragmentarisk bevaret teglflise (med hul i midterfordybning), der med forbehold tolkedes som del af piscina. Det er derfor vigtigt at gøre opmærksom på, at dette til Nationalmuseet overdragne fragment (D. 12719) fornylig på overbevisende måde er foreslået som del af udmundingsanordningen i et opvarmningsanlæg¹⁷.

Sammenfattende må man sige, at det af udgraverne fremlagte materiale er så spinkelt, at det ikke kan bære de vidt rækkende konklusioner, som drages i klosterværket. Alene den omstændighed, at der på denne lokalitet er tale om en fortsat bebyggelse, som allerede i middelalderen har omfattet stormands- og kongsgård, klostersond og landsby, uden at man ad anden vej har nogen viden om, i hvilken udstrækning de forskellige funktioner har medført nybyggeri - dét maner til forsigtighed. Hertil kommer, at udgravernes metodik hverken omfattede egentlig stratigrafisk analyse eller tværsnit af fundamentgrøfter, men hovedsagelig sigtede mod ved hjælp af søgegrøfter at fremdrage sådanne murrester, som kunne bringes i overensstemmelse med forestillingen om et cistercienserkloster. Man må derfor konkludere, at gravningerne ikke har godt-

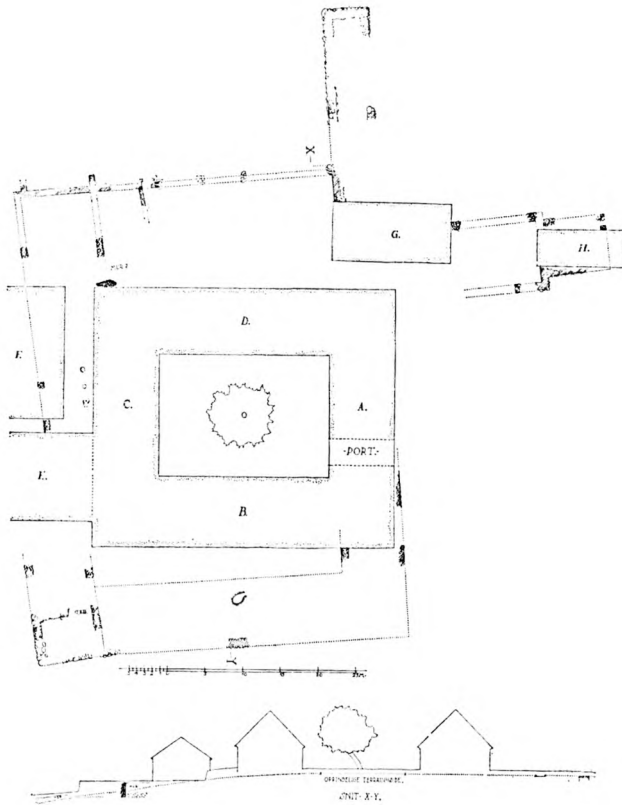

Fig. 1. †Klosterkirke. Situationsplan og snit af udgravningerne omkring Knardrupgård, 1: 1000. Målt og tegnet af Charles Christensen 1936-40.

gjort, at de fremdragne murrester hidrører fra kirken — eventuelt kirkerne — i Knardrup. Utvivlsomt har fundamentene omkring »H« mere karakter af kirke end den formodede klosterkirke, som snarere har ligget nordligere, nede ved kirkesøen, hvor der 1919 gjordes skeletfund. Men i intet tilfælde er der fremlagt materiale, som utvetydigt udpeger netop disse lokaliteter som værende kirketomter.

KILDER OG HENVISNINGER

Nationalmuseet. Indberetning af Hugo Matthiessen 1919 og 1930 (udgravninger), Tage E. Christiansen 1940 (teglstensfragment) og Holger Schmidt 1963 (redegørelse for rekonstruktionstegning af Knardrup kloster). — Redaktion ved Hugo Johannsen.

Tegninger. NM. Fire blade med opmåling af udgravningerne 1936—40 samt teglstensfragment, tegnet af Charles Christensen.

Notebøger. NM. Charles Christensen XVII, 59f.

Litteratur: Villads Christensen: Knardrup klostres historie, i ÅrbFrøborg 1914, p. 72-99.

— Vilh. Lorenzen: De danske cistercienserklostres bygningshistorie (De danske klostres bygningshistorie, XI), 1941, p. 180—88.

¹ *Annales Danici*, ed. Ellen Jørgensen, 1920, p. 139. ² Henrik Smiths danske årbog, ed. H. F. Rørdam, i *Monumenta Historiæ Danicæ. Historiske Kildeskrifter*, I, 1873, p. 590. ³ *DiplDan. DaRigBr.* 2. rk. VI, nr. 121. ⁴ F.eks. *ActaPont.* nr. 1039. ⁵ *Annales Danici* p. 170. ⁶ *Ibid.*, *DiplDan.* 2. rk. X, nr. 116. ⁷ *Annales Danici* p. 143. ⁸ *ActaPont.* nr. 1039. Jfr. endvidere nr. 1570 og Kr. Erslev: Erik af Pommern, 1901, p. 143 og 460 (om Erik af Pommerns indblanding i abbedvalget i 1420'rne. ⁹ 1523 var abbeden dog medudsteder af Frederik I.s håndfæstning, jfr. Aarsberetninger fra det kongelige Geheimearchiv, II, ed. C. F. Wegener, 1856—60, p. 65f. ¹⁰ *Kronens Skøder* I, 5. ¹¹ *Ibid.* p. 81f. ¹² Jfr. *journal.* nr. 456/57 i NM.s 2. afd.s arkiv. ¹³ Udover fremstillingen i klosterværket, Charles Christensens tegninger og sporadiske notater findes i NM.s 2. afd.s arkiv fire fotografier (Victor Hermansen) af udgravningerne 1936. ¹⁴ Jfr. NM. Hugo Matthiessens beretning 1919. ¹⁵ *Danske Magazin* 3. rk. VI, 244. ¹⁶ *Ibid.* p. 16. ¹⁷ Johs. Hertz: *Some Examples of Medieval Hypocausts in Denmark*, i *Chateau Gaillard. Etudes de Castellologie médiévale*, VII, Caen, 1975, p. 129.